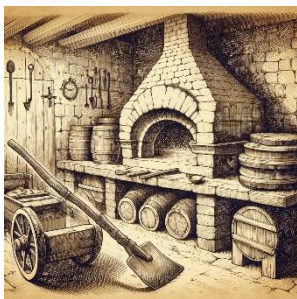

Lærerark til "Mere julefup eller fakta"

Julen er ikke til at komme udenom. Udover denne opgave, findes der www.historiefidusen.dk et par andre relevante julegaver til historielæreren. På dette [link](#) finder du opgaven "Julegaver og leg gennem tid", også findes der også den første omgang "Julefup eller fakta" [her](#). Men. Lad os nu se nærmere på ordene i denne opgave, for hvad er mon fup og hvad er fakta?

Fælles for alle ordene (i hvert fald de fakta) er, at det alle er ord der primært er brugt ude på landet. Når I er færdige med at gætte ordene, vil det være relevant at tale med eleverne om, at langt de fleste danskere har deres rødder langt ude på landet. Tilbage i 1769 boede 80 procent af alle danskere på landet. Dengang var der under 1 million danskere. På danmarkshistorien.dk findes en interessant statistik, hvor befolkningsudviklingen kan ses. Tal med eleverne til hvilke årsager der kan være til, at Danmark har udviklet sig befolkningsmæssigt – både ift. hvor mange danskere vi er, men også hvor vi bor. Ellers er nedenfor en kort beskrivelse af de rigtige ord.

Det var en besværlig proces at fyre op i den store ovn. "Først sendte man en lille pige ind for at se efter revner og musegange. De skulle nemlig lukkes, så flammerne ikke slap ud og satte ild til gården. Inden pigen kom ud af ovnen, lagde hun brændet til rette, og derefter tændte man op. Ovn blev hurtigt helt sort af sod indvendigt, og før man kunne bage, skulle ovnen være så varm, at soden blev brændt til hvid aske. Det kaldte man at "jage trolden ud".¹

Når ovn og dejen var klar, blev der brug for den lange træspade. Denne hedder en skydsel, og dermed er svarmulighed A opgaven første rigtige svar.

Det andet ord er *skrabetud*. Det er et instrument som slagteren bruger til at skrabe grisen fri for hår (svarmulighed b). Det kan videre fortælles, at disse hår blev brugt til at lave pensler og børster af.

Opgavens tredje ord, *kyndelmisse*, har ikke noget med jul at gøre, men er gemmer alligevel på en interessant historie. Det var en helligdag, indtil Struensee fik den afskaffet i 1770. Allerede dengang var helligdage åbenbart heller ikke hellige. Det var dog en vigtig mærkedag for især bønderne, så langt op i 1800-tallet blev dagen festliggjort med god mad og drikke. Desuden var der til dagen knyttet adskillige vejrværslers. Hvis man fx kunne høre en lærke synge denne dag, var der lunt vejr på vej.

Fjerde ord er *talg*. Dette ord må jeg blankt erkende jeg ikke kendte. Dog kan ordnet.dk gøre os klogere på, at der tale om; "fedt fra en slagtet drøvtygger, fx et får eller en okse"².

Efter de første fire ord kan klassen opdeles i to hold. Smid et af holdene uden for døren, mens det andet hold bliver i klassen. Derefter skal hvert hold så lave deres fakta-, og ikke mindst, to fupforklaringer. Derfor er vigtigt, at det første hold ikke ved, hvilket ord det andet hold har fået (og omvendt).

Ordene er henholdsvis *fændrik* og *traktere*. Ved første øjekast har disse to ord vel intet med julen at gøre, eller hvad? Begge ord optræder i en af julens mest populære sange, Peter Fabers, [Højt Fra Træets Grønne Top](#). I femte vers skal Henrik være *fændrik*, og i sidste vers er moder gået i køkkenet for nu skal hun *traktere*. Hjælp begge hold med at forstå ordet, så de selv kan lave en god faktaforklaring, og to fupnumre. Lad begge hold fremlægge deres ord – mon modstanderholdet kan skelne fup fra fakta?

¹ Trolle, Annemette Lerche & Bjerregrav, Henrik, 1996, side 18.

² <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=talg> (lokaliseret på internettet 17/11 2024).

Litteraturoversigt

Trolle, Annemette Lerche & Bjerregrav, Henrik
1996: *Jul i gamle dage*, Forlaget Klematis.

Beier, Hjørdis & Rantorp, Kirsten Holck
2011: *Huskedage*, Alinea.

Billedoversigt

Billederne til "Mere julefup eller fakta" er genereret ved hjælp af Microsofts bing.com/images/create.
Øvrig grafik er benyttet med tilladelse fra canva.com